

Bảo tồn, phát huy giá trị di sản văn hóa phi vật thể lễ hội chùa Keo

Chùa Keo, tên chữ là Thần Quang tự, ở xã Duy Nhất (Vũ Thư) là 1 trong 2 di tích quốc gia đặc biệt của tỉnh Thái Bình. Năm 2017, lễ hội truyền thống chùa Keo được công nhận di sản văn hóa phi vật thể quốc gia đã cho thấy giá trị độc đáo riêng có về văn hóa, kiến trúc, lịch sử được bảo tồn tại ngôi chùa cổ kính.

Dưới mái chùa cổ kính

Toạ lạc tại thôn Hành Dũng Nghĩa thuộc xã Duy Nhất, chùa Keo ở trên thế đất bằng phẳng. Phía trước chùa là dòng sông Hồng ngăn đôi cuộn chảy, uốn lượn bao quanh căn mấn chỗ màu mỡ, phù sa bồi đắp cho mùa màng, vạn vật tươi tốt, cư dân đông đúc, làng quê trù phú, phong cảnh hữu tình.

Theo thần tích ghi lại: Năm 1061, thời vua Lý Thánh Tông, Thiên sư Dương Không Lộ dựng chùa Nghiêm Quang làm nơi ẩn nấp thuyết pháp giảng đạo, hộ quốc an dân. Thiên sư đã có công chữa khỏi bệnh cho vua Lý Thánh Tông nên được nhà vua khai ân phong làm Quốc sư triều Lý. Năm Giáp Tuất (1094), đời vua Lý Nhân Tông, Đức Thánh Tổ quốc sư Dương Không Lộ viên tịch, hưởng thọ 79 tuổi. Năm 1167, vua Lý Anh Tông xuống chiếu đổi tên chùa Nghiêm Quang thành chùa Thần Quang để tưởng nhớ, tri ân công đức của Thiên sư.

Năm 1611, trận đại hồng thủy đã cuốn trôi ngôi chùa, người dân ấp Keo chia thành hai làng, một làng ở Đông Nam hữu ngạn sông Hồng (nay thuộc xã Xuân Hồng, huyện Xuân Thủy, tỉnh Nam Định), một làng ở tả ngạn sông Hồng nay thuộc xã Duy Nhất (Vũ Thư). Từ đó dần 2 làng cùng vận động phát tâm khởi dựng lại chùa, theo tên nôm là chùa Keo. Văn bia còn lưu giữ đã chỉ dẫn: Chùa Keo (Thần Quang tự) do Quận công Tuấn Thọ Hầu Hoàng Nhân Dũng và vợ là Lại Thị Ngọc Lễ thời Lê - Trịnh đả nhận việc vận dụng xây lại chùa, mới Đông cung Vương phi Trịnh Thị Ngọc Trân làm hội chủ danh dự, hai ông bà đã tâu trình Chúa Trịnh mới Cương Dũng Hầu Nguyễn Văn Trụ thiết kế kiến trúc. Chúa Trịnh cấp cho 100 cây gỗ lim để xây dựng chùa, còn tất cả vật liệu khác đều do nhân dân đóng góp. Chùa được khởi công xây dựng năm 1630 với

Nghi lễ khai chỉ mở cửa đền Thánh trong lễ hội chùa Keo.

42 hiệp thợ tham gia. Sau 28 tháng, toàn bộ công trình hoàn thành trong niềm hân hoan của nhân dân.

Chùa Keo xây dựng theo kiểu dáng nội công ngoại quốc, tiền Phật, hậu Thánh, hiện nay có 17 công trình với 128 gian. Năm 2021, hương án chùa Keo được công nhận bảo vật quốc gia. Đây là hiện vật gốc, độc bản, được chạm khắc công phu, tinh xảo, là kiệt tác của nghệ thuật chạm khắc Việt Nam nói chung, nghệ thuật điêu khắc gỗ thời Lê Trung Hưng thế kỷ XVII nói riêng. Ngoài ra, trong khuôn viên di tích còn có tháp chuông chùa Keo được làm hoàn toàn bằng gỗ, cao 11,04m, chia làm 3 tầng, 12 mái. Chị Nguyễn Thị Phương Duyên, hướng dẫn viên, Ban Quản lý di tích chùa Keo cho biết: Tháp chuông chùa Keo là công trình kiến trúc đặc biệt trong tổng thể di tích chùa Keo, là điểm nhấn thu hút rất nhiều du khách khi về với Thái Bình. Theo sách lập của sách kỷ lục Việt Nam vào ngày 12/12/2007, tháp chuông chùa Keo được xác lập kỷ lục là

tháp chuông bằng gỗ cao nhất Việt Nam. Hệ thống chuông này 1 năm chỉ được thỉnh 2 lần, lần thứ nhất vào lúc sang canh, chào đón năm mới, cầu cho quốc thái dân an; lần thứ hai thỉnh vào đầu ngày hội thu tháng 9 âm lịch trong năm.

Về nơi đây, du khách còn được chiêm ngưỡng gần 100 pho tượng nguyên tác với những dáng vóc sống động, dung di, tuấn thủ nguyên tắc vừa cao siêu linh ứng vừa gần gũi hòa đồng không cách ngăn thế tục nhân gian; những cỗ ngai, khám sơn son thếp vàng, long vàng tán tía, bát biểu chấp kích, rồng bay, phượng múa, ngựa bạch, ngựa hồng, kiệu rước cùng những đại tự hoành phi câu đối sắc màu rực rỡ, những hoa văn cách điệu độc đáo... được thủ nên từ bàn tay tài hoa của người nghệ nhân. Ông Nguyễn Mạnh Đoàn, Trưởng ban Quản lý di tích chùa Keo thông tin: Di tích quốc gia đặc biệt chùa Keo được các bậc tiền nhân để lại đến nay đã gần 400 năm. Trải qua thăng trầm của lịch sử, chính quyền và nhân dân luôn

gìn giữ, bảo tồn bản sắc, giá trị văn hóa để lưu truyền cho muôn đời sau.

Phát huy giá trị di sản văn hóa quốc gia

Dưới mái chùa cổ kính, đã thành "xuân thu nhị kỳ", một năm có hai kỳ lễ hội được tổ chức là lễ hội mùa xuân vào tháng Giêng và lễ hội mùa thu diễn ra vào tháng 9 âm lịch với những nghi thức tế lễ và trò chơi mang đậm sắc thái văn hóa dân gian, gần gũi với nét sinh hoạt của cư dân đồng bằng châu thổ sông Hồng. Theo thống kê của Ban tổ chức lễ hội chùa Keo, các kỳ lễ hội đều đón tiếp rất đông du khách trong và ngoài tỉnh về dâng hương tế lễ, văn cảnh chùa, đồng thời tham gia các trò chơi, trò diễn dân gian. Trong đó, lễ hội chùa Keo mùa thu năm 2023 và lễ hội chùa Keo mùa xuân năm 2024 đã đón hàng trăm nghìn lượt du khách. Giá trị di sản văn hóa phi vật thể lễ hội chùa Keo được lan tỏa, góp phần quảng bá vẻ đẹp mảnh đất, con người nơi đây.

Với niềm tự hào sâu sắc về di sản văn hóa được các bậc

tiên nhân trao truyền và tiếp nối, lễ hội chùa Keo ngày càng được các tầng lớp nhân dân chung tay bảo tồn, phát huy. Tiếp tục quảng bá hình ảnh, các giá trị kiến trúc, nghệ thuật, văn hóa đặc sắc tới du khách gần xa, lễ hội chùa Keo mùa thu năm 2024 được tổ chức quy mô cấp huyện trong 8 ngày, từ ngày 12 - 19/10 (10 - 17/9 năm Giáp Thìn) thay vì 6 ngày như hàng năm. Bên cạnh các nghi thức tế lễ cổ truyền như lễ khai chỉ, lễ dâng hương, lễ rước Đức Thánh còn có những nghi thức được phục dựng, bảo lưu như múa rối hẩu Thánh, hẩu đồng. Trong phần hội, vào tất cả các ngày lễ hội, kể cả buổi tối, khi về với lễ hội chùa Keo, du khách đều có thể hòa mình vào những hội thi, trò chơi, trò diễn dân gian như du thuyền hát hò, trống hội, biểu diễn võ thuật cổ truyền, múa rối nước, thi bắt vịt dưới hồ, giao lưu câu lạc bộ chèo... Đáp ứng nhu cầu của du khách, tại lễ hội chùa Keo có 130 gian hàng gồm các gian hàng thương mại, khu ẩm thực dân gian, khu trưng bày, giới thiệu sản phẩm OCOP và các sản phẩm chủ lực của các huyện, thành phố trong tỉnh và nhiều tỉnh, thành phố trong cả nước...

Là điểm đến du lịch văn hóa tâm linh không thể bỏ lỡ trên miền quê lúa Thái Bình, di tích quốc gia đặc biệt chùa Keo và di sản văn hóa phi vật thể quốc gia lễ hội chùa Keo trải qua hàng trăm năm lịch sử không chỉ đóng vai trò quan trọng đối với phát triển du lịch nội tỉnh mà còn góp phần tô đậm những giá trị truyền thống văn hóa, văn hiến, yêu nước và cách mạng. Đồng thời, thông qua các kỳ lễ hội hàng năm đã thiết thực giới thiệu tiềm năng, lợi thế cho sự phát triển các tour, tuyến du lịch, mời gọi các nhà đầu tư về với Thái Bình, đóng góp vào phát triển kinh tế - xã hội của địa phương.

TU ANH

Rộn ràng ngày hội thu

Tự hào về lễ hội chùa Keo - di sản văn hóa phi vật thể quốc gia, cán bộ, đảng viên và các tầng lớp nhân dân huyện Vũ Thư chung sức đồng lòng hướng đến mùa lễ hội văn minh, mang đậm giá trị văn hóa truyền thống, mời gọi du khách thập phương về trải nghiệm những nét độc đáo riêng có tại nơi đây. Thông qua tổ chức lễ hội góp phần phát triển du lịch trở thành ngành kinh tế quan trọng của tỉnh như nhiệm vụ Nghị quyết Đại hội đại biểu Đảng bộ tỉnh lần thứ XX đã đề ra.

Bà Phạm Thị Như Phong, Chủ tịch UBND huyện Vũ Thư

Lễ hội truyền thống chùa Keo mùa thu năm 2024 tổ chức vào dịp Đảng bộ, chính quyền và nhân dân trong huyện kỷ niệm 55 năm thành lập huyện Vũ Thư (1969 - 2024), được đón các vị đại biểu khách quý, các bậc tăng ni, các tầng lớp nhân dân, con em quê hương cùng Phật tử, tín đồ thập phương thành kính tri ân đức Phật, đức Thánh, chiêm bái tưởng nhớ các bậc danh thần, tiên hiền, nghĩa sĩ đức cao, vọng trọng có công hộ quốc an dân. Từ sự quan tâm của Trung ương, của tỉnh Thái Bình, Ban Quản lý di tích chùa Keo, cán bộ, đảng viên và nhân dân xã Duy Nhất nói riêng, huyện Vũ Thư nói chung đã nỗ lực bảo tồn di tích nguyên vẹn, đầu tư cơ sở vật chất, tu bổ khuôn viên chùa khang trang, sáng, xanh, sạch, đẹp. Trong thời gian tới, việc quy hoạch chùa Keo là nhiệm vụ rất quan trọng nhằm xác định phương hướng bảo tồn và phát huy giá trị di tích phù hợp, đưa di tích chùa Keo thành trung tâm văn hóa, tín ngưỡng, danh lam thắng cảnh của tỉnh Thái Bình và vùng đồng bằng sông Hồng, là địa chỉ văn hóa, du lịch gắn với các lễ hội chùa Keo; đồng thời, kết nối di tích chùa Keo với các điểm tham quan di tích lịch sử - văn hóa, danh lam thắng cảnh trên địa bàn tỉnh Thái Bình và vùng phụ cận tương xứng với giá trị di tích quốc gia đặc biệt.

Nhà sử học Lê Văn Lan, cố vấn lịch sử chương trình nghệ thuật Khai mạc lễ hội chùa Keo mùa thu

Vũ Thư có 1 tài sản, di sản, nguồn lực vô cùng quý giá là chùa Keo và lễ hội chùa Keo. Chúng ta đang có chữ Keo với tư cách là tên của một kiến trúc Phật giáo tuyệt vời và tên của một lễ hội diệu kỳ không kém, nhưng chúng ta trong lịch sử cũng còn một chữ khác nữa là chữ Giao trong Giao Chỉ. Giao là đọc theo âm Hán Việt nhưng âm Hán gốc thì đọc chữ Giao đó là Kiao. Keo trong thực tế mang với Giao và Kiao chính là Việt và là Việt cổ. Cho nên hội chùa Keo, kiến trúc chùa Keo đã bảo lưu những giá trị lịch sử lâu đời. Đến nay còn rất ít địa phương gìn giữ được lễ hội mùa thu và lễ hội chùa Keo mùa thu là một trong số ít đó.

Đại đức Thích Thanh Quang, Trụ trì Tổ đình chùa Keo

Lễ rước Đức Thánh trong lễ hội chùa Keo mùa thu là nghi lễ quan trọng được nhân dân làng Keo duy trì nghiêm cẩn như lệ cũ. Trong các ngày hội chính, từ ngày 13 - 15/9 âm lịch, du khách được chiêm ngưỡng đoàn rước gần 500 người với nghi thức rước Đức Thánh lên kinh đô chữa bệnh cho vua và diễn tái hiện cuộc đời của ngài vốn xuất thân từ nghề chài lưới. Theo lệ làng, từ ngày 10/8 âm lịch hàng năm nhân dân làng Keo và các xã lân cận đã họp bàn, chuẩn bị các lễ điều kiện để hội chùa Keo, tổ chức lễ rước Thánh du thu cầu cho quốc thái dân an. Từ thanh niên đến những người trung tuổi, tín đồ Phật tử, các cụ bố lão... mỗi người một công một việc tùy theo sức của mình ra hầu Thánh. Lễ rước trong lễ hội chùa Keo như sự đại diện cho tấm lòng của nhân dân tri ân Đức Thánh, cầu nguyện mọi điều được an lành.

Chị Phạm Thị Phương, hướng dẫn viên, Ban Quản lý di tích chùa Keo

Đã gắn bó với di tích quốc gia đặc biệt nhiều năm qua, tôi luôn cảm thấy vinh dự, tự hào khi thực hiện công việc đón tiếp du khách cũng như tín đồ Phật tử thập phương về tham dự lễ hội truyền thống, giới thiệu với du khách giá trị lịch sử, văn hóa, kiến trúc nghệ thuật của ngôi chùa cổ kính gần 400 năm tuổi. Qua công việc của mình để thể hiện tinh cảm trân quý nhất với du khách, các hướng dẫn viên tại di tích thường xuyên nâng cao tinh thần học hỏi, trau dồi kiến thức, kỹ năng của bản thân để du khách cảm nhận được tình cảm nồng hậu, hiếu khách và mong muốn quay trở lại với nơi đây.

Anh Vũ Thanh Toàn, Công ty TNHH Vườn sen Vũ Toàn, xã Xuân Hòa (Vũ Thư)

Tại lễ hội chùa Keo mùa thu năm 2023, Công ty đã tham gia gian hàng trưng bày, giới thiệu sản phẩm và nhận được phản hồi rất tốt của du khách tại chùa Keo. Tiếp nối thành công đó, mùa lễ hội năm nay Công ty tiếp tục đóng góp vào gian hàng của huyện Vũ Thư các sản phẩm như: tinh bột củ sen, trà ướp sen, hạt sen sấy giòn, trà lá sen, trà củ sen. Trong đó, sản phẩm trà ướp sen là sản phẩm OCOP được công nhận năm 2021, hiện nay Công ty đang đăng ký xét công nhận sản phẩm OCOP đối với tinh bột củ sen, hạt sen sấy giòn. Các gian hàng giới thiệu sản phẩm tại lễ hội chùa Keo là cơ hội để Công ty quảng bá, đưa sản phẩm đến gần hơn với người tiêu dùng.

GIA PHÚ

Trong lễ hội chùa Keo mùa thu, cuộc đời và hành trạng của Đức Thánh Tổ quốc sư Dương Không Lộ được tái hiện như một điển chương lịch sử, bảo lưu nhiều lễ thức mang tính tôn giáo nhưng đậm đà sắc thái của những sinh hoạt văn hóa dân gian, trong đó có múa éch vỗ và chèo chải cạn. Những năm gần đây, người dân làng Keo không chỉ thực hiện những điệu múa cổ truyền trong lễ rước Đức Thánh tại di tích mà còn tái hiện trên sân khấu khai mạc lễ hội truyền thống và mang đi biểu diễn tại ngày hội văn hóa, thể thao và du lịch của tỉnh nhằm quảng bá nét văn hóa độc đáo riêng có của quê hương mình.

Là một trong những bậc cao niên của làng Keo, nhiều năm qua, ông Hoàng Thế Dong, Ban khánh tiết lễ hội chùa Keo đều tham gia các nghi thức tế lễ cổ truyền trong lễ hội. Theo ông Dong, điều đáng quý nhất chính là lễ khai chỉ mở cửa đền Thánh, lễ rước Đức Thánh vẫn được duy trì nghiêm cẩn theo lệ cũ, giữ nguyên bản, không lai căng. Con cháu làng Keo đời nối đời chung tay gìn giữ những nét riêng có độc đáo trong lễ hội. Ông Dong chia sẻ: Riêng công tác chuẩn bị cũng diễn ra cả tháng trời để cho mọi công việc đủ đầy, tươm tất và trọn vẹn nhất. Từ những người tham gia rước kiệu, các cháu bơi chải đến các cụ áo vàng dù đã nhiều năm tham gia lễ hội truyền thống nhưng trước kỳ lễ hội mùa xuân, mùa thu đều phải tập luyện từ cách đi lại, đóng hàng đến cách cầm binh khí sao cho đều, đẹp và chuẩn chỉ. Nhân dân đồng lòng dành thời gian, tâm sức cho việc chuẩn bị nên mọi hoạt động tế lễ trong lễ hội mới nghiêm trang và thể hiện tấm lòng tôn kính.

Nét đẹp văn hóa làng Keo

Làng Keo là cái tên thân thương người dân thường gọi làng Dũng Nhuệ xưa, nay gồm 3 thôn Hành Dũng Nghĩa, Dũng Nghĩa, Dũng Nhuệ thuộc xã Duy Nhất (Vũ Thư). Người dân làng Keo không chỉ góp phần quan trọng gìn giữ, bảo tồn di tích quốc gia đặc biệt chùa Keo trở thành điểm đến văn hóa tâm linh, thu hút du khách thập phương mà còn là nhân tố tích cực sáng tạo, thực hành và trực tiếp thụ hưởng các giá trị văn hóa truyền thống trong lễ hội đã thành "xuân thu nhị kỳ" ở nơi đây.

Lễ rước Đức Thánh trong lễ hội chùa Keo mùa thu với sự tham gia của các bậc cao niên và thế hệ tiếp nối của làng Keo.

Đã ngoài 70 tuổi, hơn 10 năm nay bà Nguyễn Thị Thâm đều tham gia lễ rước trong lễ hội chùa Keo. Bà cho biết: Du khách khi về với chùa Keo trong ngày chính hội mùa thu rất ấn tượng với lễ rước, ghi lại những hình ảnh đẹp và tìm hiểu, trò chuyện với người dân địa phương ý

nghĩa của hoạt động này. Người dân làng Keo như chúng tôi mong muốn năm nào cũng được đi rước Đức Thánh, thể hiện tấm lòng tri ân các bậc tiền nhân và cầu cho mọi điều tốt lành. Trong lễ rước có đoàn những cháu bé mặc đồng phục trung cho các trẻ chần trâu, trước

khi tham gia lễ rước đã được các ông bà chỉ dạy về tục lệ cổ truyền của làng. Từ trước đến nay, ở làng Keo cứ lớp người đi trước truyền lại cho lớp người đi sau như vậy.

Không chỉ trong hoạt động lễ hội, sự nhiệt tình, mến khách của người dân làng Keo đã tạo

nên ấn tượng tốt đẹp trong lòng du khách thập phương khi về dâng hương tế lễ, trẩy hội và văn cảnh chùa. Ông Nguyễn Phúc Thọ, du khách từ thành phố Hà Nội chia sẻ: Tôi đã về dâng hương tại chùa Keo rất nhiều lần, năm nào cũng về vào dịp lễ hội đầu xuân và tháng 9 âm lịch. Rất tự hào về ngôi chùa cổ kính của Thái Bình, tôi giới thiệu tới bạn bè của mình về nơi đây và trực tiếp nhiều lần đi cùng các đoàn khách về giới thiệu công trình cổ kính có tháp chuông đặc biệt này. Điều đáng trân trọng là lần nào về với chùa Keo, trong ngày hội chính hay ngày thường, tôi đều có dịp trò chuyện cùng những người dân hiền hòa và dễ dàng tìm mua cho mình những thứ quà nhỏ như lạc đỏ, gạo nếp là sản vật của làng Keo, kỷ niệm của mỗi chuyến đi.

Chị Trần Thị Thủy, du khách từ thành phố Hải Phòng cho biết: Lần đầu tiên về chùa Keo theo thông tin được giới thiệu trên các kênh truyền thông, tôi ấn tượng bởi được hướng dẫn viên tại di tích nhiệt tình giới thiệu rất kỹ lưỡng, giúp cho tôi thêm hiểu về lịch sử, kiến trúc cổ của chùa Keo. Khung cảnh đẹp nên thơ, không gian thoáng đãng làm cho lòng người thêm thanh thản khi về tới chốn linh thiêng.

Vai trò chủ thể của nhân dân luôn là yếu tố hết sức quan trọng và được khẳng định qua từng mùa lễ hội chùa Keo. Từ công đoạn tổ chức, thực hành nghi lễ cổ truyền đến việc sôi nổi tham gia vào hoạt động phần hội và sự thân thiện, văn minh trong đón tiếp đã để lại ấn tượng tốt đẹp trong lòng du khách thập phương... Bởi chính vai trò chủ thể của người dân, tinh hoa di sản văn hóa đậm đà bản sắc dân tộc được gìn giữ, nối truyền và phát huy.

THANH HẰNG